

ქონებაზე ყადაღის დადების ხანგრძლივობა საპროცესო უფლების კონსტიტუციურობის ჭრილში

გოჩა ფარულავა

საპროკურორო საქმიანობაზე ზედამხედველობის განხორციელებისა და სტრატეგიული განვითარების დეპარტამენტი, უფროსის მოადგილე, საქართველოს გენერალური პროკურატურა

I. შესავალი

საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლით აღიარებული და უზრუნველყოფილია საკუთრებისა და მემკვიდრეობის უფლება. კონსტიტუციაში არსებული ნებისმიერი ჩანაწერი აზრმოკლებული იქნება, თუკი სამართლის სხვა ნორმები არ უზრუნველყოფენ ადამიანის უფლებათა სათანადო დაცვას.

სამართალწარმოების პროცესის რეალიზებისას გამოიყენება სამართლის შესაბამის დარგში უშუალოდ მოქმედი კანონები. ნებისმიერი კანონი კონსტიტუციის შესაბამისი უნდა იყოს, თუმცა ხარვეზები კანონის თანდაყოლილი ბუნებაა. კანონები იქმნება ადამიანების მიერ და შეცდომები სწორედ რომ ადამიანურობის განუყოფელი ნაწილია. ამიტომაც არცთუ ისე იშვიათია შემთხვევები, როდესაც სამართლის ამა თუ იმ დარგში არსებული ნორმები ლახავენ კონსტიტუციით გარანტირებულ ადამიანის უფლებებს, თუმცა სამართალშემფარდებლისთვის ეს თვალნათელი სულაც არ არის – მისი ქმედება ხომ შეესაბამება კანონს.

ობიექტურად შეუძლებელია, რომ კანონმდებელმა ნებისმიერი სამართლებრივი ურთიერთობა დეტალურად მოაწესრიგოს. ის ხშირად იყენებს განუსაზღვრელ სამართლებრივ ცნებებსა და ზოგად ფორმულირებებს. ბუნებრივია, რომ ეს მოქმედების გარკვეულ თავისუფლებას ანიჭებს აღმასრულებელ ხელისუფლებას. მიუხედავად ამისა, ის ამგვარ შემთხვევა-

შიც მკაცრადაა შეზღუდული ძირითადი უფლებებით.¹

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში (სსსკ-ში) მოცემული იძულების ღონისძიებები ზღუდავენ ადამიანის ძირითად უფლებებს. მართლმსაჯულების განხორციელება შეუძლებელი იქნებოდა კონსტიტუციურ უფლებებში ჩარევის გარეშე, თუმცა რაც უფრო ინტენსიურია ჩარევა, მით უფრო მეტ გარანტიებს უნდა ითვალისწინებდეს კანონი.

ადამიანის კონსტიტუციური უფლებები გამოცხადებულია ერთგვარ ბუნებით უფლებებად, რომლებიც მინიჭებული კი არ არის კონსტიტუციით ადამიანისთვის, არამედ მხოლოდ ცნობილი და აღიარებულია სახელმწიფოს მიერ.² სახელმწიფოს ევალება ადამიანის უფლებების დაცვა უშუალოდ მოქმედი სამართლით. კანონმდებლობა იმგვარად უნდა იყოს ფორმულირებული, რომ სახელმწიფოს სახელით მოქმედ პირებს არ ჰქონდეთ უფლებებში იმაზე მეტად ჩარევის შესაძლებლობა, ვიდრე ეს აუცილებელია დემოკრატიულ სახელმწიფოში ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად.

მოცემული სტატიის მიზანია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი ყადაღის გამოყენების ხანგრძლი-

¹ ლოლაძე, ბ., აღმასრულებელი ხელისუფლების შეზღუდვა ძირითადი უფლებებით, სტატიათა კრებული „ადამიანის უფლებათა დაცვა: კანონმდებლობა და პრაქტიკა“, თბილისი 2018, 185.

² კობახიძე ი., კონსტიტუციური სამართალი, თბილისი 2019, 49.

ვობის კონსტიტუციურობის შეფასება. ყადაღა, თავისთავად, ძალიან ფართო ინსტიტუტია და მრავალ ასპექტში შეიძლება მისი კონსტიტუციურობის ჭრილის განხილვა, თუმცა მოცემული სტატიის განხილვის თემა ყადაღის დადების ვადის საქართველოს კონსტიტუციით დაცულ საკუთრების უფლებაში ჩარევის თანაზომიერების ფარგლების დადგენაა.

სისხლის სამართლის პროცესში საპროცესო ვადებს უმნიშვნელოვანესი ადგილი უჭირავს, ისინი „ქმნიან გარანტიას, რეალურად იქნეს დაცული პროცესის მონაწილეთა უფლებები და კანონიერი ინტერესები“.³ ყადაღის დადების ვადა ზეგავლენას ახდენს ქონების მესაკუთრის კანონიერ უფლებებსა და ინტერესებზე. ნაშრომის მიზანია, გაირკვეს, რამდენად არის დაცული ბალანსი საჯარო და კერძო ინტერესებს შორის, საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ინტერესის სახელით ხომ არ ხდება კერძო პირთა კონსტიტუციური უფლების გაუმართლებელი შეზღუდვა.

II. ყადაღის დადების ვადების გამოანგარიშება

ქონებაზე ყადაღის დადების საკითხი დარეგულირებულია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 151-ე-158-ე მუხლებით. სისხლის სამართლის საპროცესო იძულების ღონისძიების, ქონების შესაძლო ჩამორთმევის უზრუნველსაყოფად სასამართლოს შეუძლია მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე ყადაღა დაადოს ბრალდებულის, მისი მოქმედებისათვის მატერიალურად პასუხისმგებელი პირის ან/და მასთან დაკავშირებული პირის ქონებას, მათ შორის, საბანკო ანგარიშებს, თუ არსებობს მონაცემები, რომ ქონებას გადამაღავენ ან დახარჯავენ ან/და ქონება დანაშაულებრივი გზით არის მოპოვებული⁴.

ქონებაზე ყადაღის დადება ასევე გამოიყენება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 323-ე-330-ე და 331¹ მუხლებით გათვალისწინებული ერთ-ერთი დანაშაულის ან სხვა განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის მომზადებისას, აგრეთვე მათი აღკვეთის უზრუნველსაყოფად, თუ არსებობს საკმარისი მონაცემები, რომ ეს ქონება გამოიყენებული იქნება დანაშაულის ჩასადენად.⁵

სასამართლოს შეუძლია ასევე ყადაღა დაადოს ქონებას, თუ არსებობს საკმარისი მონაცემები, რომ ეს კორუფციული, რეკეტული, „ქურდული სამყაროს“ წევრის/„კანონიერი ქურდის“ ან საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 194-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის მსჯავრდებული პირის ქონებაა ან/და ამ ქონების მიმართ ჩადენილია დანაშაული ან/და იგი დანაშაულებრივი გზით არის მოპოვებული⁶.

სსსკ-ის 158-ე მუხლი ეხება ქონებაზე ყადაღის დადების შესახებ სასამართლოს განჩინების მოქმედების ვადას – ქონებას ყადაღა ედება განაჩენის აღსასრულებლად მიქცევამდე, სისხლისსამართლებრივი დევნის ან/და გამოძიების შეწყვეტამდე. აღნიშნული მუხლიდან გამომდინარე, ქონებაზე ყადაღის დადების ვადა მნიშვნელოვნად განსხვავდება დევნადაწყვეთულ და გამოძიებაში არსებულ, გაუხსნელ სისხლის სამართლის საქმეებზე.

თუ პირის მიმართ დაწყებულია სისხლისსამართლებრივი დევნა და მის ან მასთან დაკავშირებული პირის ქონებას ყადაღა ადევს, ყადაღა მოქმედებს სისხლისსამართლებრივი დევნის მთელი პროცესის განმავლობაში. ყადაღა უქმდება, თუ გამოძიების ან სასამართლო განხილვისას პირის მიმართ შეწყდა სისხლისსამართლებრივი დევნა ან თუკი სისხლის სამართლის საქმის არსებითი განხილვა დასრულდა და განაჩენი აღსასრულებლად მიექცა.

საქმეზე სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყების შემდგომ, საპროცესო კანონმდებლო-

³ ავტორთა კოლექტივი, სისხლის სამართლის პროცესი (ზოგადი ნაწილის ცალკეული ინსტიტუტები), გოგშელიძე, რ. [რედ.], მეორე გამოცემა, გამომცემლობა „სამართალი“, თბილისი 2009, 417.

⁴ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 151-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი.

⁵ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 151-ე მუხლის მე-2 ნაწილი.

⁶ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 151-ე მუხლის მე-3 ნაწილი.

ბის თანახმად, ირთვება სასამართლოში გაგზავნის ვადა, შესაბამისად, გამოძიების ეტაპზე სისხლისსამართლებრივი დევნის ვადა დამოკიდებულია წინასასამართლო სხდომის განსაზღვრის ვადაზე.

სსსკ-ის 169-ე მუხლის მე-8 ნაწილის თანახმად, დანაშაულის ერთი შემთხვევის გამო წინასასამართლო სხდომის დაწყებამდე პირი ბრალდებულად შეიძლება ცნობილი იყოს არაუმეტეს 9 თვისა, თუ ამ ვადის გასვლამდე მისთვის დანაშაულის სხვა შემთხვევის გამო არ წაუყენებიათ ახალი ბრალი. ასეთი ბრალის წაყენებისას აღნიშნული ვადის დინება წყდება და ვადა აითვლება ახალი ბრალის წაყენების დღიდან. აღნიშნული ვადის გასვლისთანავე წყდება სისხლისსამართლებრივი დევნა პირის მიმართ.

ხსენებული მუხლიდან გამომდინარე სისხლისსამართლებრივი დევნის ვადა გამოძიების ეტაპზე შეადგენს 9 თვეს და ეს ვადაც პირობითია. თეორიულად, ის შეიძლება კიდევ გაგრძელდეს 9 თვით, თუკი ახალი შემთხვევის გამო წარედგინება პირს ხელახალი ბრალდება. ამასთან, კანონმდებელი არ კრძალავს ერთსა და იმავე საქმეზე ბრალდების წარდგენის რაოდენობას და იმ შემთხვევაში, თუ ახალი დანაშაული იქნა გამოკვეთილი, ცხრათვიანი ვადის დინება შეიძლება რამდენჯერმე ხელახლა დაიწყოს. შესაბამისად, ქონებაზე ყადაღის დადების ვადა დევნის ხანგრძლივობის პროპორციულად გაიზრდება მიუხედავად იმისა, რომ ყადაღის დადების საფუძვლებს ახალ დანაშაულთან შესაძლოა არავითარი კავშირი არ გააჩნდეს.

მას შემდეგ, რაც საქმე სასამართლოში წარიმართება, ირთვება განაჩენის გამოტანის ვადა. ყადაღის ვადა დამოკიდებულია განაჩენის აღსრულების ვადაზე, განაჩენი კი საქართველოს სსსკ-ის 279-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, აღსასრულებლად მიექცევა სასამართლოს მიერ მისი საჯაროდ გამოცხადებისთანავე. შესაბამისად, ყადაღის დადების ვადას გამოძიებაში სისხლისსამართლებრივი დევნის ხანგრძლივობის ვადასთან ერთად ემატება განაჩენის გამოტანისთვის საჭირო დრო.

საქართველოს სსსკ-ის 185-ე მუხლის მე-6 ნაწილის თანახმად, პირველი ინსტანციის სასამართლოს განაჩენი გამოაქვს წინასასამართლო

სხდომის მოსამართლის მიერ საქმის არსებითი განხილვისათვის გადაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებიდან არაუგვიანეს 24 თვისა. ამავე მუხლის მე-7 ნაწილის თანახმად კი, ეს ვადა არ გამოიყენება იმ სისხლის სამართლის საქმეზე, რომელშიც ბრალდებული თავს არიდებს სასამართლოში გამოცხადებას ან/და ბრალდებულის მიმართ გამოცხადებულია ძებნა.

აღსანიშნავია, რომ სასამართლოში სისხლისსამართლებრივი დევნის ვადა გამოითვლება მხოლოდ წინასასამართლო სხდომაზე არსებითად განსახილველად გადაცემის გადაწყვეტილების მიღების შემდგომ. ამ ვადაში არ ითვლება ის პერიოდი, რომელიც სჭირდება წინასასამართლო სხდომის ჩატარებას, ამ სხდომის ხანგრძლივობის რაიმე ვადა კი კანონმდებლობით არ არის განსაზღვრული. სხდომა შესაძლებელია რამდენჯერმე გადაიდოს და დასჭირდეს რამდენიმე კვირა ან თვე.

კანონმდებლობით საერთოდ არ არის ლიმიტირებული სასამართლო განხილვის ვადა, თუკი საქმე განიხილება ძებნილი ანდა მიმალული ბრალდებულის მიმართ.

ზემოაღნიშნული ნორმების ანალიზით ცხადი ხდება, რომ დევნადანწყებულ სისხლის სამართლის საქმეებზე შეუძლებელია ყადაღის დადების მაქსიმალური ვადის გამოთვლა, ვინაიდან რიგ შემთხვევაში შეიძლება მოხდეს როგორც გამოძიების ცხრათვიანი ვადის, ასევე სასამართლო განხილვის ორწლიანი ვადის უსასრულოდ გაგრძელება.

ყადაღის დადების ვადის მასშტაბურობა კიდევ უფრო თვალნათელია იმ სისხლის სამართლის საქმეებზე, სადაც სისხლისსამართლებრივი დევნა დაწყებული არ არის. თუკი საქართველოს სსსკ-ის 151-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი მოითხოვს, რომ ქონება იყოს ბრალდებულის, მისი ქმედებისთვის მატერიალურად პასუხისმგებელი ან მასთან დაკავშირებული პირის საკუთრება, ამავე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში აუცილებელი არ არის საქმეში ფიგურირებდეს ბრალდებული, ვინაიდან სასამართლოს შეუძლია ყადაღა დაადოს ქონებას, თუ არსებობს საკმარისი მონაცემები, რომ ამ ქონების მიმართ ჩადენილია

დანაშაული ან/და იგი დანაშაულებრივი გზით არის მოპოვებული.

საქმეებზე, სადაც სისხლისსამართლებრივი დევნა დაწყებული არ არის, ყადაღის ხანგრძლივობა დაკავშირებულია გამოძიების შეწყვეტასთან.

სსსკ-ის 103-ე მუხლი ადგენს გამოძიების ვადას, რომლის თანახმადაც, გამოძიება მიმდინარეობს გონივრულ ვადაში, მაგრამ არაუმეტეს შესაბამისი დანაშაულისათვის საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით დადგენილი სისხლისსამართლებრივი დევნის ხანდაზმულობის ვადისა. თუ რა იგულისხმება გონივრულ ვადაში, კანონმდებელი ამას არ განმარტავს, თუმცა, ცხადია, რომ გამოძიებელს შეუძლია სისხლისსამართლებრივი დევნის ხანდაზმულობის ვადაზე საქმეზე აწარმოოს გამოძიება და ჩაატაროს სხვადასხვა საგამოძიებო მოქმედება.

სისხლისსამართლებრივი დევნის ხანდაზმულობის ვადა განისაზღვრება სისხლის სამართლის კოდექსის 71-ე მუხლით და შეადგენს ორ წელს იმ დანაშაულის ჩადენიდან, რომლისათვისაც გათვალისწინებული მაქსიმალური სასჯელი არ აღემატება ორი წლით თავისუფლების აღკვეთას; ექვს წელს – სხვა, ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ჩადენიდან; ათ წელს – მძიმე დანაშაულის ჩადენიდან; თხუთმეტ წელს – სამოხელეო დანაშაულების ჩადენიდან, ოც წელს – სქესობრივი დანაშაულების ჩადენიდან, ოცდაათ წელს – განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენიდან. სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს დანაშაულებს, რომლებზედაც საერთოდ არ ვრცელდება სისხლისსამართლებრივი დევნის ხანდაზმულობის ვადა.⁷

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით შესაძლებელია საკუთრების

უფლება შეიზღუდოს მრავალი წლის განმავლობაში ან სულაც უვადოდ.

III. საკუთრების უფლების შეზღუდვა

საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლის თანახმად, საკუთრებისა და მემკვიდრეობის უფლება აღიარებული და უზრუნველყოფილია. საჯარო ინტერესებისათვის დასაშვებია ამ უფლების შეზღუდვა კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით.

საკუთრების უფლების გარეშე შეუძლებელია დემოკრატიული საზოგადოების არსებობა. საკონსტიტუციო სასამართლოს არაერთხელ განუმარტავს დასახელებული უფლების მიზანი და დანიშნულება. კერძოდ, „საკუთრების უფლება ადამიანის არა მარტო არსებობის ელემენტარული საფუძველია, არამედ უზრუნველყოფს მის თავისუფლებას, მისი უნარისა და შესაძლებლობების ადეკვატურ რეალიზაციას, ცხოვრების საკუთარი პასუხისმგებლობით წარმართვას. ყოველივე ეს კანონზომიერად განაპირობებს ინდივიდის კერძო ინიციატივებს ეკონომიკურ სფეროში, რაც ხელს უწყობს ეკონომიკური ურთიერთობების, თავისუფალი მენარმეობის, საბაზრო ეკონომიკის განვითარებას, ნორმალურ, სტაბილურ სამოქალაქო ბრუნვას“.⁸

საკუთრების ცნება, ლიბერალური კონცეფციით, განიმარტება როგორც ჯერ კიდევ „სახელმწიფოებრიობამდე“ არსებული ადამიანის უფლება. ამგვარი უფლებები სახელმწიფოსაგან დამოუკიდებლად არსებობს, რადგან ის სახელმწიფოს არ შეუქმნია (ადამიანის უფლებათა ბუნებითი თეორია). საკუთრება ერთ-ერთი მთავარი შემადგენელია ნაწილია პირადი თავისუფლებისა. ამ თეორიის თანახმად, თუ სახელმწიფო ადამიანს არ ანიჭებს თავისუფლებას, სიცოცხლეს ან საკუთრებას და ეს უფლებათა-ვისუფლებები თავისუფალია, მაშინ მათი შეძე-

⁷ ხანდაზმულობა არ გამოიყენება საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ შემთხვევაში და საქართველოს სსკ-ის 144¹-144³ მუხლებით გათვალისწინებული ქმედებების მიმართ, აგრეთვე არასრულწლოვანის მიმართ ამავე კოდექსის 137-ე-141-ე და 253-ე-255² მუხლებით გათვალისწინებული ქმედებების ჩადენის შემთხვევაში.

⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 2 ივლისის №1/2/384 გადაწყვეტილება.

ნაც არ უნდა იყოს სახელმწიფოზე დამოკიდებული, მის მიერ რეგულირებული.⁹

საკონსტიტუციო სასამართლო საკუთრების უფლებას უკავშირებს ადამიანის ღირსების პატივისცემასაც, „უმთავრესი კონსტიტუციური ღირებულების, ადამიანის ღირსების პატივისცემა მისი სოციალური და ეკონომიკური კონტექსტის ფარგლებში, მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული საკუთრების უფლების სრულფასოვან რეალიზებაზე. საკუთრება წარმოადგენს ადამიანის პირადი დამოუკიდებლობის, პიროვნული განვითარების ერთ-ერთ წყაროს. საკუთარი დამოუკიდებლობისა და კეთილდღეობის მიზნით ადამიანის მისწრაფება, შექმნას საკუთარი ქონება, უდავოდ იმსახურებს სახელმწიფოს პატივისცემას, რაც საკუთრების შეძენის ისეთ საკანონმდებლო რეგლამენტაციაში უნდა გამოიხატოს, რომელიც უზრუნველყოფს, ერთი მხრივ, ცალკეული ინდივიდის საკუთრების უფლებით შეუფერხებელ სარგებლობას, ხოლო, მეორე მხრივ, ეფექტურ სამოქალაქო ბრუნვას.“¹⁰

იმისათვის, რომ საკუთრების უფლების დარღვევა გვექონდეს სახეზე, უნდა დადგინდეს რამდენიმე გარემოება.

1. ჩარევა უნდა იყოს სახეზე

საკონსტიტუციო სასამართლო საკუთრებაში ჩარევას ასხვავებს „სიმძიმის მიხედვით“¹¹ – საქმე ეხება ჩამორთმევას თუ შეზღუდვას.

ქონებაზე ყადაღის დადება მესაკუთრეს უკრძალავს ქონების განკარგვას, ხოლო აუცილებლობის შემთხვევაში ქონებით სარგებლობას. სარგებლობა და განკარგვა საკუთრების

უფლების განუყოფელი ნაწილია, შესაბამისად, სახეზეა უფლებაში ჩარევა შეზღუდვის ფორმით, ამასთან ქონებაზე სარგებლობის აკრძალვა უფრო ინტენსიური ჩარევაა.

საქართველოს უზენაესი სასამართლო ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში ხაზს უსვამს, რომ საკუთრების უფლების შინაარსი ვლინდება მესაკუთრის უფლებაში, განახორციელოს სრული ბატონობა ნივთზე და თავისი შეხედულებისამებრ განკარგოს იგი, ამ უფლებას კი საფრთხე არ უნდა შეექმნას.¹²

საკუთრებაში მოაზრებული უფლებამოსილებები მოიცავს ასევე საკუთრებაში არსებული ქონების (მათ შორის მოძრავი და უძრავი ქონება, საბანკო ანგარიშები, ქონებრივი უფლებები) განკარგვას, მესაკუთრის გადაწყვეტილებით განადგურებას, სარგებლობასა და მფლობელობას.¹³

საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, ქონებით სარგებლობის აკრძალვა ხდება იმ შემთხვევაში, როდესაც იგი გარდაუვლად საჭიროა დანაშაულის წინააღმდეგ ეფექტური ბრძოლისათვის და, ამასთან, ამოწურულია ყველა სხვა საშუალება/მექანიზმი ყადაღის მიზნების მისაღწევად (მაგალითად, არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ ქონების ექსპლუატაციის შედეგად მიღებული შემოსავლით უნდა დაფინანსდეს ტერორისტული აქტი. ცხადია, ამ შემთხვევაში დანაშაულის პრევენციისათვის მხოლოდ განკარგვის აკრძალვა არ არის საკმარისი და სახეზეა, ასევე, სარგებლობის აკრძალვის მომეტებული საჭიროება).¹⁴

⁹ ფირცხალაშვილი, ა., საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე, საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, თბილისი 2013, 206.

¹⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 26 ივნისის №3/1/512 გადაწყვეტილება.

¹¹ იხ. ტულუში, თ., ბურჯანაძე, გ., მშვენიერაძე, გ., გოცირიძე, გ., მენაბდე, ვ., „ადამიანის უფლებები და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკა“, თბილისი 2013, 254.

¹² კარტოზია, მ., „საკუთრების უფლების კონსტიტუციური და სამოქალაქოსამართლებრივი ცვლილება“, სტატიათა კრებული „ადამიანის უფლებათა დაცვა: კანონმდებლობა და პრაქტიკა“, თბილისი 2018, 135; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება, №ას-189-182-2013, 16.01.2016.

¹³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 18 აპრილის №2/1/631 გადაწყვეტილება.

¹⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 21 ივლისის №2/3/680 გადაწყვეტილება.

2. ჩარევა უნდა იყოს კანონის შესაბამისი

საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, საკუთრების უფლების შეზღუდვა უნდა განხორციელდეს კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით, აუცილებელია, არსებობდეს „კანონი“, როგორც საკანონმდებლო საქმიანობის პროდუქტი, უფლების შეზღუდვის და აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროების კანონით განსაზღვრისთვის. მაგალითად, მთავრობის თავმჯდომარის ერთჯერადი აქტით ჩამორთმეული ქონება მიჩნეულ იქნა არაკონსტიტუციურად.¹⁵

სისხლის სამართლის საქმეებზე ყადაღის დადება ხდება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით, კოდექსი განსაზღვრავს ყადაღის გამოყენების წინაპირობებს და განხორციელების წესს შესაბამისად, ამ ნაწილში ჩარევა კანონისმიერი.

3. უნდა არსებობდეს ლეგიტიმური მიზანი

საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, საკუთრების უფლების შეზღუდვა დასაშვებია საჯარო ინტერესებისათვის. 2018 წლამდე მოქმედი რედაქციით ლეგიტიმური მიზანი განისაზღვრებოდა „აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებით“. საჯარო ინტერესები მოიცავს აუცილებელ საზოგადოებრივ საჭიროებას, ტერმინთა სხვაობა არ იძლევა საკუთრების უფლებაში ჩარევის არსებითად განსხვავებული ინტერპრეტაციის საშუალებას.

სისხლის სამართლის პროცესში საჯარო ინტერესი უკავშირდება სიმაღლის გარკვევას, დანაშაულის გამოვლენას, დამნაშავეს და-

სჯას, საპროცესო მოქმედებების ეფექტურობას, ადამიანური და მატერიალური რესურსების გამოყენების შედეგიანობის ოპტიმალურობას, ახალი დანაშაულის პრევენციას, მართლწესრიგის დაცვას და ა.შ. კერძო ინტერესი უკავშირდება კონკრეტული პირის დაცვას მისი გარკვეული უფლებებისა და ინტერესების სახელმწიფოს მიერ დარღვევისა თუ შეზღუდვის საგან.¹⁶

ქონებაზე ყადაღა სისხლის სამართლის საქმეზე იდება სისხლის სამართლის საპროცესო იძულების ღონისძიების, ქონების შესაძლო ჩამორთმევის მიზნით.

სისხლის სამართლის საპროცესო იძულების ღონისძიების ტერმინის განმარტებას კანონმდებლობა არ იძლევა, მაგრამ მასში „მოიაზრება პრევენციული ღონისძიებები, რომლებიც უზრუნველყოფენ პროცესის მონაწილეების მხრიდან თავიანთი მოვალეობების ჯეროვნად შესრულებას და მართლმსაჯულების განხორციელებისათვის ხელის შეშლის პრევენციას გამოძიების, სისხლის სამართლებრივი დევნის ან/და სასამართლო განხილვის სტადიებზე“.¹⁷

საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, მიუხედავად იმისა, რომ განსხვავებულია აღნიშნული ღონისძიებების გამოყენების კონკრეტული მიზნები და საფუძველი, ყველა მათგანს აერთიანებს საპროცესო იძულების ღონისძიებებისათვის დამახასიათებელი საერთო მიზანი - გამოძიებისთვის ხელშეშლის თავიდან აცილება და მართლმსაჯულების ჯეროვანი განხორციელებისათვის პირობების შექმნა.¹⁸

„ექვგვარეშა, რომ დანაშაულთან ეფექტური ბრძოლა და მართლმსაჯულების ჯეროვანი განხორციელების ხელშეწყობა სახელმწიფოს ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანაა. სისხლის სამა-

¹⁵ იხ. ტულუში, თ., ბურჯანაძე, გ., მშვენიერაძე, გ., გოცირიძე, გ., მენაბდე, ვ., „ადამიანის უფლებები და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკა“, თბილისი 2013, 257-258.

¹⁶ ბიჭია, შ., „გამოძიების დაწყებამდე პასუხისმგებლობაში მიცემის ხანდაზმულობის ვადის გასვლის პროცესუალური შედეგი“, საიუბილეო კრებული, გურამ ნაჭყებია - 75, თბილისი 2016, 158.

¹⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 18 აპრილის №2/1/631 გადაწყვეტილება.

¹⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 18 აპრილის №2/1/631 გადაწყვეტილება.

როლის საქმეთა გამოძიების შეუფერხებელი განხორციელება, დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურების უზრუნველყოფა და დანაშაულებრივი საქმიანობის აღკვეთა უმნიშვნელოვანესი საჯარო ინტერესებია.¹⁹

ყადაღის დადების მეორე მიზანი არის ქონების შესაძლო ჩამორთმევის უზრუნველყოფა. აღსანიშნავია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, აღნიშნული მიზანი არის ლეგიტიმური.²⁰

ქონების ჩამორთმევის მიზანს ლეგიტიმურად მიიჩნევს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოც, ბრალდებულისთვის უკანონო და დაუსაბუთებელი ქონების ჩამორთმევა არ არის დარღვევა, საქმეზე გოგითი და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ (№ 36862/05; 12.05.2015) ევროპული სასამართლო უთითებს: „კომპენსაციის ასპექტი გულისხმობს თანამდებობის პირის უსაფუძვლო გამდიდრებამდე არსებული მდგომარეობის აღდგენას - კანონიერი მესაკუთრისთვის ან, ასეთის არარსებობის შემთხვევაში, სახელმწიფოსთვის დაბრუნებას“.²¹

სასამართლო „კანონიერი მიზნის“ განმარტებისას ეყრდნობა კონკრეტული ღონისძიების „შინაარსს“ და მის „მნიშვნელობას“. თუკი ღონისძიების კონკრეტული ლეგიტიმური დანიშნულება ამ კრიტერიუმებს პასუხობს, იგი შეიძლება მიჩნეულ იქნას საქართველოს კონსტიტუციის 21-ე მუხლის მეორე პუნქტით განსაზღვრულ „აუცილებელ საზოგადოებრივ საჭიროებად“. მაგალითისთვის, დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლა საკონსტიტუციო სასამართლომ ჩათვალი ასეთად 2007 წლის 2 ივლისის გადაწყვეტილებაში.²²

¹⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 23 მაისის №3/2/574 გადაწყვეტილება.

²⁰ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 18 აპრილის №2/1/631 გადაწყვეტილება.

²¹ გადაწყვეტილება ქართულ ენაზე ხელმისაწვდომია: <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/saqartvelos-winaagmdeg-gogitidze-da-sxva.pdf> (უკანასკნელად ნანახია: 30.04.2021).

²² ტულუში, თ., ბურჯანაძე, გ., მშენიერაძე, გ., გოცირიძე, გ., მენაბდე, ვ., „ადამიანის უფლებები და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკა“, თბილისი, 2013,

4. ჩარევა უნდა იყოს თანაზომიერი

კონსტიტუციური უფლებების შეზღუდვის კანონიერება მოითხოვს, რომ შეზღუდვა იყოს მიზნის მიღწევის „გამოსაღები“, „უკიდურესი“ და „პროპორციული“ საშუალება.

„კონსტიტუციური უფლებების, მათ შორის საკუთრების უფლების, შეზღუდვის შეფასების საზომი თანაზომიერების პრინციპია. აღნიშნული პრინციპი წარმოადგენს ადამიანის უფლებების შეზღუდვისას კანონმდებლის შებოჭვის მექანიზმს და, შესაბამისად, კონსტიტუციური კონტროლის ელემენტს. თანაზომიერების პრინციპის მოთხოვნაა, რომ უფლების მზლუდავი საკანონმდებლო რეგულირება უნდა წარმოადგენდეს ღირებული საჯარო (ლეგიტიმური) მიზნის მიღწევის გამოსაღებ და აუცილებელ საშუალებას. ამავე დროს, უფლების შეზღუდვის ინტენსივობა მისაღწევი საჯარო მიზნის პროპორციული, მისი თანაზომიერი უნდა იყოს. დაუშვებელია ლეგიტიმური მიზნის მიღწევა განხორციელდეს ადამიანის უფლების მომეტებული შეზღუდვის ხარჯზე.“²³

„დაუშვებელია უფრო მკაცრი შეზღუდვების დაწესება, ვიდრე ამას კონკრეტული საზოგადოებრივი საჭიროება მოითხოვს. კანონმდებელმა ორივე მოთხოვნა უნდა დააბალანსოს თანაზომიერების პრინციპის გამოყენებით. ცალმხრივი პრივილეგირება არ შეესაბამება კერძო საკუთრების იმ კონსტიტუციურ-სამართლებრივ გაგებას, რომელიც მისი სოციალური ფუნქციით დატვირთვას ითვალისწინებს. იმავდროულად, დაწესებული შეზღუდვების კონსტიტუციურობის თვალსაზრისით გამართლებისათვის მნიშვნელოვანია ის, თუ რამდენად საჭიროა კონკრეტული რეგულირების სფეროში მათი შემოღება და რამდენად ადეკვატურ ზომას წარმოადგენენ ისინი. ამდენად, ინდივიდის საკუთრებაში ჩარევა გონივრულ

266 და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს №1/2/384 გადაწყვეტილება (საქართველოს კონსტიტუციის 21-ე მუხლი იცავდა საკუთრების უფლებას კონსტიტუციის 2018 წლამდე მოქმედი რედაქციით).

²³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 26 ივნისის №3/1/512 გადაწყვეტილება.

შესაბამისობაში უნდა იყოს საზოგადოების მიერ მისაღებ სარგებელთან.²⁴

სამართლებრივ სახელმწიფოში კანონზომიერია მოლოდინი, რომ კერძო და საჯარო ინტერესების ურთიერთმიმართება სამართლიანი იქნება. რაც უფრო მეტად ერევა ხელისუფლება ადამიანის თავისუფლებაში, მით მაღალია მოთხოვნები ჩარევის გამართლებისათვის.²⁵

ზოგადად, საკუთრების უფლების შეზღუდვისას საჯარო და კერძო ინტერესებს შორის ბალანსის დადგენა კანონმდებელმა შეიძლება მიანდოს საქმის განმხილველ სასამართლოს. ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში სწორედ ინდივიდუალური საქმის განმხილველ მოსამართლეს შეუძლია, ყველაზე კარგად შეაფასოს, მიუხედავად იძულების ღონისძიების გამოყენების აუცილებლობისა, ხომ არ არსებობს მეორე მხარის მომეტებული ინტერესი, რომელიც უფლების შეზღუდვის პროპორციულობას გამოიწვევს. თუმცა საერთო სასამართლოს მოსამართლისათვის მსგავსი დისკრეციის მინიჭების საჭიროება არ არსებობს, როდესაც იძულების ღონისძიების გამოყენების შედეგად დაცული საჯარო ინტერესი ყველა შემთხვევაში გადაწონის ქონებაზე ყადაღის დადების შედეგად შეზღუდული მესაკუთრის ინტერესს. მსგავს შემთხვევებში შესაძლებელია, კანონმდებელმა პოტენციური ინტერესების შეჯერება მიანდოს არა სასამართლოს, არამედ ამ ინტერესებს შორის ბალანსი თავად გადანყვიტოს იმთავითვე ყადაღის მიზნების სასარგებლოდ.²⁶

სააპელაციო სასამართლოს განმარტებით, „ქონებაზე ყადაღის დადება არ იწვევს საკუთრების უფლების გაუქმებას ან ჩამორთმევას, არამედ იგი, როგორც მხოლოდ დროებითი ღონისძიება გამოიყენება მოცემულ სისხლის სამართლის საქმეზე მიმდინარე გამოძიების ფარგლებში, სისხლის სამართლის საპროცესო ნორმების მოთხოვნათა შესაბამისად და გამო-

მდინარეობს აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებიდან.“²⁷

კონსტიტუციური უფლებების შეზღუდვას მაშინ აქვს გამართლება, როცა ლეგიტიმური მიზანი ისე მიიღწევა, რომ არ მოხდება შეზღუდვას დაქვემდებარებული სიკეთისა და მისი მატარებელი სუბიექტის ერთმანეთისაგან გაუცხოება. შეზღუდვა გულისხმობს ინტერესთა სამართლიან დაბალანსებას და არა ისეთ შემთხვევას, როცა ერთი ინტერესის ადგილს მეორე იკავებს.²⁸

ზემოხსენებულიდან გამომდინარე, ქონებაზე ყადაღის დადება შესაძლებელია გამართლებული იყოს მისი დადების საწყის სტადიაზე. სააპელაციო სასამართლო ზემოთ მოყვანილ განჩინებაში სწორედ იმიტომ მიიჩნევს ყადაღის დადებას კანონიერ ქმედებად, რომ მას აქვს დროებითი ხასიათი და იგი არ იწვევს საკუთრების უფლების გაუქმებას. დროებითი არ შეიძლება გაგებულ იქნეს, როგორც უსასრულო. თუკი დავუშვებთ, რომ პროცესის მწარმოებელ პირს შეეძლება ქონებაზე ყადაღა დაადოს გამოძიების შეწყვეტამდე განუსაზღვრელი ვადით, 6, 10, 15, 25 ან 30 წლით, გამოვა, რომ ფაქტობრივად ადგილი ექნება საკუთრების უფლების გაუქმებას, საკუთრების უფლებისა და მესაკუთრეს ერთმანეთისგან გაუცხოებას, საკუთრების უფლების არსის დარღვევას.

5. ჩარევა არ უნდა არღვევდეს უფლების არსს

საქართველოს კონსტიტუციის 21-ე მუხლის მე-2 ნაწილში საკუთრების უფლებაში ჩარევის მართლზომიერებასთან მიმართებით არსებობდა პირდაპირი ჩანაწერი - კონსტიტუცია მიიჩნევდა, რომ საკუთრების უფლების შეზღუდვა დასაშვებია „იმგვარად, რომ არ დაირღვეს საკუთრების უფლების არსი.“ 2018 წლის 23 მა-

²⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 2 ივლისის №1/2/384 გადაწყვეტილება.

²⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 2 ივლისის №1/2/384 გადაწყვეტილება.

²⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 21 ივლისის №2/3/680 გადაწყვეტილება.

²⁷ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2017 წლის 1 მარტის №1გ/293-17 განჩინება.

²⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 19 დეკემბრის №1/2/411 გადაწყვეტილება.

რტის რედაქციით საკუთრების უფლებას იცავს კონსტიტუციის მე-19 მუხლი და მსგავსი მითითება უფლების არსთან დაკავშირებით აღარ გეხვდება.

აღნიშნული არ ნიშნავს, რომ შეზღუდვის კონსტიტუციურობის დადგენისთვის უფლების არსის შენარჩუნება მნიშვნელოვანი აღარ არის. არსის შენარჩუნება მნიშვნელოვანია ყველა იმ ძირითადი უფლებისთვის, სადაც კონსტიტუცია იძლევა უფლებაში ჩარევის შესაძლებლობას.

უფლების არსის შენარჩუნება იურიდიულ დოგმატიკაში განსხვავებულად განიხილება. მეცნიერთა ნაწილი მას თანაზომიერების პრინციპის შემადგენელ ელემენტად მიიჩნევს, ნაწილი კი დამოუკიდებელ კატეგორიად განიხილავს. „იბადება კითხვა, წარმოადგენს თუ არა არსის შენარჩუნების პრინციპი დამოუკიდებელ პრინციპს, თუ იგი რომელიმე სხვა პრინციპის შიგნით მოიაზრება. ვერ ვიტყვით, რომ იგი აბსოლუტურად ემიჯნება, მაგალითად, თანაზომიერების პრინციპს. თანაზომიერების ერთ-ერთი მოთხოვნაა უფლების არსის დაცვა.“²⁹ „გერმანულ ლიტერატურაში არსებული აბსოლუტური თეორიის თანხმად, არსის შენარჩუნების პრინციპი და თანაზომიერების პრინციპი არ არის ერთი და იგივე. არსის შენარჩუნების პრინციპის თავისებურება იმაშია, რომ არსი არ ექვემდებარება ანონვას, მაშინ როცა თანაზომიერების ქვეშ მოაზრებული ფასეულობანი ანონვადია.“³⁰

მიუხედავად იმისა, რა ეტაპზე უნდა განვიხილოთ უფლების არსის შენარჩუნება - თანაზომიერების კონტექსტში თუ ცალკე, დამოუკიდებელ კრიტერიუმად, მნიშვნელოვანია, სახელმწიფო ხელისუფლების მხრიდან არ მოხდეს საკუთრების უფლების იმგვარი შეზღუდვა, რომ საკუთრების უფლება დარჩეს არსგამოცლილი.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „ის ფაქტი, რომ შეზღუდვის შედეგად ფორმალურად მესაკუთრეს რჩება საკუთრების შინაარსისათვის დამახასიათებელი ელემენტები, სრულიადაც არ ნიშნავს იმას, რომ საკუთრებაში ჩარევა გამართლებულია. უფლების შინაარსის შეზღუდვის ფარგლებზეა დამოკიდებული ამ უფლების არსის შენარჩუნება, ვინაიდან სწორედ შინაარსია არსის განმსაზღვრელი გარემოება. საკუთრების შინაარსის შეზღუდვის ნებისმიერ შემთხვევაში, საკუთრება უნდა დარჩეს საკუთრებად და მან უნდა შეძლოს ამ შეზღუდვით გამოწვეული ტვირთის ტარება.“³¹

ცხადია, გამოძიების საწყის ეტაპზე ქონებაზე ყადაღის დადება გამართლებულია, მას აქვს კონსტიტუციურ უფლებაში ჩარევის მართლზომიერების ყველა ელემენტი. თუმცა დროის გასვლასთან ერთად ჩარევის ფარგლები იზრდება და შეზღუდვა ხდება ინტენსიური. დაუშვებელია, რამდენიმე თვის ან წლის გასვლის შემდეგ უფლებაში ჩარევის გამამართლებელი საფუძვლები შენარჩუნდეს ისე, რომ შეზღუდვის მიზანი მიღწევადი აღარ იყოს.

ქონებაზე ყადაღის დადების მიზანი არის მართლმსაჯულების განხორციელება, ქონების შესაძლო ჩამორთმევის უზრუნველყოფა. თუკი საგამოძიებო ორგანოები წლების განმავლობაში ვერ ახერხებენ სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენას, ბრალდებული პირის იდენტიფიკაციას და არც კი არსებობს საქმის გახსნის შესაძლებლობა, შეუძლებელია კერძო პირისთვის ამავე მიზნით საკუთრების უფლების შეზღუდვის გაგრძელება გამართლებული იყოს.

პრაქტიკაში ხანგრძლივი ვადით ყადაღის დადების პრობლემურობაზე წერს სახალხო დამცველიც: „ერთ-ერთ შესწავლილ საქმეში გამოძიება გრძელდება ხანდაზმულობის ვადის გასვლის შემდეგაც და მოქალაქე დ. ბ.-ს 10 წელზე მეტია ეზღუდება მცხეთის რაიონული სასამართლოს 2008 წლის 26 დეკემბრის ბრძანებით დაყადაღებული მიწის ნაკვეთით სარგე-

²⁹ ზოიძე, ბ., „ძირითადი უფლების არსის შენარჩუნების პრინციპი, კონსტიტუციური სამართლის მიმოხილვა“, №5 აპრილი, 2012, 141.

³⁰ ზოიძე, ბ., „ძირითადი უფლების არსის შენარჩუნების პრინციპი, კონსტიტუციური სამართლის მიმოხილვა“, №5 აპრილი 2012, 143.

³¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 19 დეკემბრის №1/2/411 გადაწყვეტილება.

ბლობის და განკარგვის უფლება. აღნიშნული ყადაღის მიზანშეწონილობა 2008 წლის შემდეგ აღარ შემოწმებულა. აპარატის მიერ შესწავლილ სხვა 2 საქმეში ყადაღა ადევს ქონებას 13 და 11 წლის განმავლობაში. კერძოდ, თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2005 წლის 22 ნოემბრის ბრძანებით, ყადაღა დაედო 240 მოქალაქის საკუთრებაში არსებულ ბინებს, რომელთაგან გამოძიების პროცესში ყადაღა მოეხსნა მხოლოდ 51 ბინას, ხოლო დანარჩენი უძრავი ქონება კვლავ დაყადაღებულია; მეორე შემთხვევაში, მოქალაქე თ.კ.-ს განმარტებით, თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2007 წლის 1 მაისის ბრძანებით, დაყადაღებულია მის საკუთრებაში არსებული უძრავი ქონება.³²

ყადაღის სისხლისსამართლებრივ რეგულირებასთან მიმართებით პრობლემურია არა მხოლოდ ყადაღის დადების ხანგრძლივი ვადა, არამედ ამ ვადის განმავლობაში მიღებული გადაწყვეტილების პერიოდული გადასინჯვის შეუძლებლობა.

დევნადანწყებულ საქმეებზე, თუკი ბრალდებულს თეორიულად აქვს შესაძლებლობა შუამდგომლობა დააყენოს სასამართლოში ყადაღის გაუქმების მოთხოვნით, ასეთი შესაძლებლობა საერთოდ არ გააჩნიათ ბრალდებულთან დაკავშირებულ ანდა მის მოქმედებაზე მატერიალურად პასუხისმგებელ პირებს. ისინი სისხლის სამართლის პროცესში მხარეს არ წარმოადგენენ და სასამართლოსა თუ პროკურორის წინაშე ისეთ შუამდგომლობას ვერ დააყენებენ, რომელიც უშუალოდ კანონით არ არის გათვალისწინებული, სხვისი სახელით კი ვერც ბრალდებული ვერ მიმართავს სასამართლოს. შესაბამისად, მათი საკუთრების უფლებაც შეიძლება გაუმართლებლად დიდი ხნით შეიზღუდოს.

ყადაღის დადების ვადებთან მიმართებით საინტერესოა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 18 აპრილის

N2/1/631 გადაწყვეტილებასთან³³ დაკავშირებით საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების განსხვავებული აზრში დაფიქსირებული პოზიცია. მოსამართლეები მიუთითებენ, რომ „სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი არ ითვალისწინებს ბრალდებულის ან მასთან დაკავშირებული პირის უფლებას, სასამართლოს მიმართოს ქონებაზე დადებული ყადაღის გადასინჯვის მიზნით. აღნიშნული შეზღუდვის ინტენსივობას განსაკუთრებით ზრდის ქონებაზე დადებული ყადაღის მოქმედების განუსაზღვრელად დიდი პერიოდით გაგრძელების შესაძლებლობა“. „ბრალდებულთან დაკავშირებულ პირს ან მისი ქმედებისათვის მატერიალურად პასუხისმგებელ პირს ქონებაზე დადებული ყადაღის მოქმედების ვადა შესაძლოა უსასრულოდ გაუგრძელდეს მაშინ, როდესაც ბრალდებულის მიმალვასთან დაკავშირებით მათი ბრალეულობა არ იკვეთება. შესაბამისად, ამ პირების ქონება შესაძლოა დაყადაღდეს განუსაზღვრელი ვადით იმ პირობებში, როდესაც მათ არც დანაშაულში ედებათ ბრალი და არც ყადაღის გამოყენების ვადაზე აქვთ რაიმენაირი ზეგავლენის მოხდენის შესაძლებლობა. საკუთრების უფლებაში მსგავსი, უხეში ჩარევის შედეგად, ამ პირებს შესაძლოა განუსაზღვრელი ვადით შეეზღუდოთ როგორც მოძრავი, ისე უძრავი ქონების საბანკო ანგარიშების განკარგვის უფლება ან მეტიც, სარგებლობის უფლებაც, რაც საკუთრების უფლებას არღვევს“.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ არსებითად განსახილველად მიიღო №1434 კონსტიტუციური სარჩელი³⁴ სასარჩელო მოთხოვნის იმ ნაწილში, რომელიც შეეხება საქართველოს სსსკ-ის 151-ე მუხლის მე-3 ნაწილის სიტყვების „ან/და ამ ქონების მიმართ ჩადენილია დანაშაული ან/და იგი

³² საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში „საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“ 2018 წელი, 281.

³³ ამ გადაწყვეტილებით საკონსტიტუციო სასამართლომ არ განიხილა ყადაღის დადების ხანგრძლივობის კონსტიტუციურობის საკითხი, ვინაიდან მიიჩნია, რომ მოსარჩელები კონკრეტულ ნორმას არ ასაჩივრებდნენ და ვერ გასცდა საჩივრის ფარგლებს.

³⁴ კონსტიტუციური სარჩელი №2/1/1434, საქმეზე საქართველოს მოქალაქე ოთარ მარშავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

დანაშაულებრივი გზით არის მოპოვებული“ და 158-ე მუხლის კონსტიტუციურობას საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით. სასამართლოს გადაწყვეტილება ამ ეტაპზე არ მიუღია.

IV. დასკვნა

სამართლებრივი და სოციალური სახელმწიფოსათვის სასიცოცხლოდ აუცილებელია, ერთი მხრივ, საკუთრების, როგორც ინსტიტუტის კონსტიტუციურსამართლებრივი გარანტირება, ხოლო, მეორე მხრივ – მესაკუთრისათვის, როგორც სუბიექტისათვის, უფლების სამართლებრივი დაცვის საკმარისი საშუალებების მინიჭება, მისი ხელშეწყობისა და უზრუნველყოფის გარანტიების შექმნა.³⁵

ყადაღის სისხლისსამართლებრივი რეგულირების პრობლემას წარმოადგენს მისი ხანგრძლივობა. ყადაღის დადების ვადა პრობლემურია როგორც გამოძიებაში არსებულ, ისე დევნადაწყვეთულ საქმეებზე.

დევნადაწყვეთულ საქმეებზე ყადაღა იდება სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტამდე ან განაჩენის აღსასრულებლად მიქცევამდე, აღნიშნული ვადა მოიცავს გამოძიების ცხრათვიან და სასამართლო განხილვის ორწლიან ვადას, თავის მხრივ კი, ეს ვადაც შეიძლება განუსაზღვრელი დროით გაიზარდოს, რაც ქმნის საკუთრების უფლებაში ჩარევის გაუმართლებელ რისკს.

გამოძიებაში არსებულ, გაუხსნელ საქმეებზე ყადაღის დადების ვადა დაკავშირებულია სისხლისსამართლებრივი დევნის ხანდაზმულობის ვადასთან, ეს ვადა კი დანაშაულთა კატეგორიის მიხედვით განისაზღვრება 2, 6, 10, 15, 20, 30 წლით ან უვადოდ. პრაქტიკაში ფიქსირდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ხა-

ნდაზმულობის ვადის გასვლის მიუხედავად არ წყდება საქმეზე გამოძიება და, შესაბამისად, ყადაღის დადების ვადაც უწყვეტად მიმდინარეობს. აღნიშნული ტიპის საკანონმდებლო რეგულაცია წარმოშობს საკუთრების უფლების არამართლზომიერი შეზღუდვის საფრთხეს.

სისხლის სამართლის პროცესით დადგენილი საპროცესო ვადები ქმნის ადამიანის უფლებების შეზღუდვის მნიშვნელოვან გარანტიას, სწორედ ამიტომ საპროცესო იძულების ღონისძიებისთვის განუსაზღვრელი ან გაუმართლებლად დიდი ვადის დაწესება ადამიანის კონსტიტუციურ უფლებაში ჩარევის არამართლზომიერ რისკს აფუძნებს. საკუთრების უფლებისგან განკარგვისა თუ სარგებლობის უფლების ხანგრძლივი ვადით ჩამოშორება ნიშნავს ამ უფლების გამოფიტვას, მისი არსის დაკარგვას.

აღნიშნული პრობლემის გადაჭრის გზა არის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონით ყადაღის დადების კონკრეტული ვადის განსაზღვრა და პერიოდული გადასინჯვის ვალდებულების დაწესება. კანონმდებლობაში უნდა არსებობდეს მექანიზმი, რომელიც გამორიცხავს წლების განმავლობაში ქონებაზე ყადაღის დადების შესაძლებლობას. უნდა განისაზღვროს დროის მაქსიმუმი, რა პერიოდშიც შეიძლება ქონებაზე იდოს ყადაღა. მაქსიმალური ვადა შესაძლოა დამოკიდებული იყოს დანაშაულის კატეგორიაზე, მაგრამ პროკურორი ნებისმიერი კატეგორიის სისხლის სამართლის საქმეზე ვალდებული უნდა იყოს, ყოველ 6 თვეში ერთხელ მიმართოს სასამართლოს ქონებაზე ყადაღის დადების ვადის გაგრძელების შუამდგომლობით და დაასაბუთოს, თუ რატომ არ აღმოჩნდა უკვე გასული ვადა საკმარისი გამოძიებისთვის. ამასთან, ქონების მესაკუთრეს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, სასამართლოს მეშვეობით მოითხოვოს ყადაღის მართლზომიერების პერიოდული შემოწმება.

³⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 18 მაისის №2/1-370, 382, 390, 402, 405 გადაწყვეტილება; ტულუში, თ., ბურჯანაძე, გ., მშვენიერაძე, გ., გოცირიძე, გ., მენაბდე, ვ., ადამიანის უფლებები და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკა, თბილისი 2013, 226.